

Joanna Świątek-Prokop, Aneta Majchrowska

*Instytut Techniki i Systemów Bezpieczeństwa
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
al. Armii Krajowej 13/15, 42–200 Częstochowa
e-mail: j.prokop@ajd.czyst.pl*

OCENA SKUTECZNOŚCI NAUCZANIA O BEZPIECZEŃSTWIE NA RÓŻNYCH POZIOMACH NAUCZANIA

Streszczenie. W celu sprawdzenia, jak skuteczny jest obecny system nauczania w zakresie bezpieczeństwa, przeprowadzono badania ankietowe wśród uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Ankieta dostosowana była do wieku respondentów i obejmowała pytania z zakresu ochrony ppoż, pierwszej pomocy, bezpieczeństwa w sieci. Wyniki badań wskazują na dobrą znajomość teorii, niestety zdecydowanie mniejsze umiejętności praktyczne, co zgłaszali sami ankietowani.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, edukacja dla bezpieczeństwa, poziom nauczania.

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF SAFETY TEACHING AT DIFFERENT LEVELS OF EDUCATION

Abstract. In order to check, how effective the current security teaching system is, we conducted questionnaire surveys among primary, middle and high school students. The survey was adjusted to the age of respondents and included questions about fire protection, first aid, and online safety. The results of the research indicate a good knowledge of the theory, unfortunately much less practical skills, as reported by the respondents themselves.

Keywords: safety, education for safety, level of education.

Wstęp

Rozwój techniki, a wraz z nim wzrastająca liczba różnorodnych zagrożeń, powoduje, że w ostatnich latach coraz większy nacisk kładzie się na edukację z zakresu bezpieczeństwa. Kształtowanie odpowiednich postaw rozpoczyna się już w nauczaniu przedszkolnym i kontynuowane jest na dalszych poziomach nauczania. W podstawach programowych zawarte są zagadnienia związane z szeroko rozumianym bezpieczeństwem, np. przeciwpożarowym, internetowym, środowiskowym czy osobistym. Celem kształcenia jest wyrabianie odpowiedniej uważności, powodującej rozpoznawanie zagrożeń w życiu codziennym oraz nauka odpowiednich reakcji, takich, które zagwarantują bezpieczeństwo uczniów. Edukacja szkolna wspiera rodziców w wypracowywaniu odpowiednich wzorców zachowań, chociaż w dużej mierze wiedza przekazywana jest w sposób teoretyczny, brakuje odpowiednio wyposażonych pracowni umożliwiających zdobywanie umiejętności praktycznych. Równocześnie status przedmiotów związanych z bezpieczeństwem nie jest zbyt wysoki zarówno ze strony nauczycieli jak i uczniów.

Edukacja dla bezpieczeństwa w polskiej szkole

Bezpieczeństwo jest bardzo szerokim terminem, w związku z tym można się do niego odnosić w wielu kontekstach. K. Kołodziejczyk [1] wyróżnił 11 dziedzin, w których można mówić o bezpieczeństwie: ekonomiczne, międzynarodowe, państwa, wewnętrzne, ekologiczne, społeczne, finansowe, danych, sieci komputerowych, społeczne, surowcowe.

Poczucie bezpieczeństwa jest niezbędne w prawidłowym rozwoju dziecka, a także w społecznym funkcjonowaniu człowieka dorosłego [2, 3]. Rodzaje zagrożeń wiążą się z zakresem zjawisk, które są analizowane i dotyczyć mogą bezpośrednio osoby lub środowiska życia, w tym środowiska sprzężonego. Zagrożenia dotyczące osoby mogą odnosić się do wybranej sfery osoby (cielesności, życia psychicznego, życia duchowego) lub narażenia organu (np. zagrożenie wzroku). Zagrożenia dotyczące środowiska życia człowieka obejmują jego środowisko przyrodnicze, kulturowe, społeczne, rodzinne.

Zagrożenia mają różny charakter i z tego względu wyróżnia się następujące ich rodzaje :

1. naturalne (np. klęski żywiołowe),
2. związane z działalnością człowieka, a te dzielą się na:
 - zagrożenia cywilizacyjne, np. choroby,
 - zagrożenia destrukcyjne, np. terroryzm, przestępczość, sabotaż,
 - zagrożenia gospodarcze, np. zanieczyszczenie środowiska, wadliwe konstrukcje,

- zagrożenia osobowe wynikające z upowszechnienia technologii informacyjnych (uzależnienia od technologii informacyjnych),
- zagrożenia wynikające z upowszechnienia internetu (globalne i osobowe); sieciologizm, uzależnienia od gier komputerowych,
- zagrożenia wynikające z przemian pracy człowieka,
- zagrożenia jakości życia [4].

Zagrożenia można najogólniej podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. W skład zagrożeń zewnętrznych wchodzi zagrożenia, których źródłami są: przyroda, wytwory ludzkiej cywilizacji lub ludzie. Natomiast do zagrożeń wewnętrznych należą zagrożenia ekonomiczne i społeczne. Szczególnie silne w tej grupie są zagrożenia powodujące skłonności do alkoholizmu, narkomanii (i innych uzależnień), autoagresji, chorób psychicznych, samobójstw.

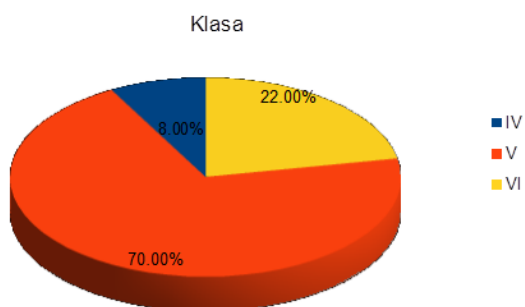
Wychodząc naprzeciw społecznemu zapotrzebowaniu i reagując na zdarzenia spotykane w Polsce i świecie, Ministerstwo Edukacji Narodowej w uzgodnieniu z Ministerstwem Obrony Narodowej, wprowadziło od 1 września 2009 r., w podstawie programowej nowy przedmiot nauczania – „edukacja dla bezpieczeństwa” (EDB), zastępujący dotychczasowy przedmiot „przysposobienie obronne” (PO) [5]. Idea przedmiotu wyraża się w przygotowaniu teoretycznym, jak i w praktycznym wykształceniu odpowiednich reakcji i sposobów zachowań w sytuacjach stwarzających zagrożenie dla zdrowia i życia [6, 7]. W zależności od etapu edukacyjnego poruszane są zagadnienia związane z bezpieczeństwem państwa, w tym powszechnej samoobrony i obrony cywilnej oraz treści dotyczące organizacji działań ratowniczych, edukacji zdrowotnej i pierwszej pomocy, a także bezpieczeństwa w sieci internetowej. Zakres poruszanych tematów jest bardzo szeroki, a wymiar godzinowy niewielki, w związku z tym rodzi się pytanie, na ile skuteczna jest edukacja z zakresu bezpieczeństwa. Czy uczniowie potrafią skorzystać z przekazywanej im wiedzy i czy posiadają odpowiednie umiejętności jej implikowania w sytuacjach zagrożenia zdrowia lub życia, kiedy dodatkowo dochodzi silny stres.

Wyniki badań i ich dyskusja

Badania ankietowe zostały przeprowadzone w 2017 r. na 100 uczniach szkoły podstawowej, 100 uczniach szkoły gimnazjalnej i 100 uczniach szkół ponadgimnazjalnych. Pytania w arkuszach zostały dostosowane do wieku respondentów, zarówno pod względem merytorycznym, jak i językowym.

Analiza skuteczności nauczania o bezpieczeństwie w szkole podstawowej

Wśród badanych uczniów szkoły podstawowej większą część stanowiły dziewczęta – 57%. Ankiety wypełniali uczniowie klas IV–VI, nie uwzględniono obecnej reformy szkolnictwa polegającej na wydłużeniu nauki w szkole podstawowej i zlikwidowaniu gimnazjów.

Rys. 1. Przynależność ankietowanych do klasy w szkole podstawowej

Z przeprowadzonych badań wynika (tab. 1), iż to nauczyciele są osobami, z którymi uczniowie najczęściej poruszają tematy związane z bezpieczeństwem, jednocześnie 48% ankietowanych, subiektywnie ocenia, że dzieje się to średnio często (tab. 2).

Tab. 1. Osoba, z którą najczęściej uczniowie rozmawiają o bezpiecznym zachowaniu (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
nauczyciele	65
rodzice	48
ktoś inny, kto?/przyjaciele	4

Tab. 2. Częstotliwość poruszania tematu bezpieczeństwa w szkole w opinii uczniów

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
tak, bardzo często	30
średnio często	48
rzadko	17
nigdy	4

Uzyskane wyniki potwierdzają rolę szkoły w szerzeniu wiedzy o bezpieczeństwie.

Zbadano, jak często uczniowie w tym przedziale wiekowym, zostają sami w domu i czy zachowują się zgodnie z wpajaną im wiedzą. (tab. 3 i 4).

Tab. 3. Częstotliwość zostawiania uczniów w domu bez obecności dorosłych

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
bardzo często	5
często	30
rzadko	48
nigdy	17

Tab. 4. Zachowania uczniów podczas nieobecności dorosłych w domu (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
nie używam żelazka	96
nie przyjmuję leków	87
włączam kuchenkę gazową	4
korzystam z zapalek i zapalniczki	0

17% deklaruje, że nigdy nie zostaje bez opieki w domu, pozostałe 83% z różną częstotliwością, od „bardzo często” 5% do rzadko 48%. Równocześnie wyniki dotyczące zachowania uczniów potwierdzają dużą świadomość ankietowanych – 96% nie używa żelazka, 87 % nie przyjmuje leków, nikt nie korzysta z zapalek czy zapalniczki. Jednakże niepokojący jest fakt, że znalazły się osoby, co do których można mieć uzasadnione obawy, że korzystają z wymienionych urządzeń. Biorąc pod uwagę wiek respondentów, sytuacje takie nie powinny mieć miejsca.

Kolejnym obszarem zainteresowania były relacje uczniów z osobami obcymi (bez obecności dorosłych opiekunów/rodziców) zarówno w życiu codziennym, jak i podczas surfowania w sieci.

Tab. 5. Właściwe zachowania w kontaktach z osobami obcymi w opinii uczniów (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
nie wpuszczam obcych do domu	83
biorę słodycze, którymi mnie częstują	4
podaję adres zamieszkania	4
nie udzielam żadnych informacji	87
przyjmuję propozycje obcej osoby	0

Na pytanie o to, jakie są właściwe zachowania w kontaktach z osobami obcymi, 87% badanych uczniów szkoły podstawowej odpowiedziało, że nie udzielają obcym żadnych informacji, natomiast 83% nie wpuszcza nikogo obcego do domu. Żaden z uczniów, jak deklarują badani, nie przyjmuje propozycji od obcych osób, niemal wszyscy nie biorą słodyczy od obcych i niemal wszyscy nie podają swojego adresu zamieszkania. Niepokojący jest fakt, że 17% respondentów nie zaznaczyło odpowiedzi dotyczącej wpuszczania obcych do domu podczas nieobecności dorosłych. Należałoby podjąć działania edukacyjne, aby 100% ankietowanych udzieliło poprawnej odpowiedzi.

Tab. 6. Częstotliwość sytuacji podczas surfowania w internecie, gdy ktoś, wbrew woli ucznia, próbował usilnie z nim rozmawiać

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
nigdy	61
raz lub dwa	39
kilka razy	0
wiele razy	0

Tab. 7. Częstotliwość sytuacji w ciągu ostatniego roku, gdy podczas surfowania w internecie, ktoś wbrew woli ucznia próbował się z nim umówić

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
nigdy	83
raz lub dwa	13
kilka razy	4
wiele razy	0

Tab. 8. Spotkania z osobami poznanymi w sieci

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
tak, wiele razy	0
tak, kilka razy	0
tak, tylko raz	9
nigdy	91

Tab. 9. Informacje podawanie przez internet (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
adres e-mail	39
adres zamieszkania	0
numer telefonu	17
zdjęcie	57
żadne z powyższych	30

Na pytanie o to, czy zdarzyło się uczniom szkoły podstawowej, że podczas surfowania w internecie, ktoś, wbrew ich woli, próbował z nimi usilnie rozmawiać 61% odpowiedziało, że nigdy taka sytuacja nie miała miejsca. Pozostałe 39% stwierdziło, że zdarzyło się to raz lub dwa. 83% uczniów odpowiedziało, że w ciągu ostatniego roku nie było sytuacji, że podczas surfowania w internecie, ktoś wbrew ich woli próbował się z nimi umówić na spotkanie. 13% uczniów zaznaczyło, że taka sytuacja zdarzyła się raz lub dwa. 91% uczniów szkoły podstawowej nigdy, jak deklarują, nie umówiło się z osobą poznaną w sieci, natomiast 9% odpowiedziało, że sytuacja taka miała miejsce raz. 30% ankietowanych deklaruje, że nie podaje żadnych informacji w sieci. 57% uczniów zamieściło w internecie zdjęcia, 39% podało swój adres e-mail, natomiast 17% podało numer telefonu. Uczniowie, bardzo świadomie, nie podają swojego adresu zamieszkania w internecie.

Uzyskane wyniki, z jednej strony wskazują na dużą wiedzę w tym obszarze, jednakże w dobie obecnie szerzącej się przestępczości z wykorzystaniem internetu, niepokojący jest odsetek badanych, którzy nie widzą przeciwwskazań, aby np. umówić się z nieznanym, poznanym w sieci. Należy zdecydowanie uczyć dzieci na takie sytuacje i uczyć je prawidłowych zachowań.

Tab. 10. Częstotliwość noszenia elementów odblaskowych przez uczniów

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
tak, zawsze	22
tylko czasami	61
nie	17

Tab. 11. Wiedza uczniów na temat tego, czy można grać w piłkę na ulicy

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
nie można grać	68
można grać, gdy rodzice patrzą	10
można grać, gdy nie jeżdżą po niej samochody	22

Badano również zachowania uczniów w życiu codziennym, sprawdzono częstotliwość noszenia elementów odblaskowych (tab.10), 61% ankietowanych stwierdziło, że nosi je tylko czasami, 17% nie nosi w ogóle, a noszenie zawsze zadeklarowało 22%. Uzyskane wyniki wskazują na małą popularność takich środków, tłumaczyć wyniki może fakt, że ankietowane dzieci mieszkały w mieście, gdzie znaczenie takiego zabezpieczenia jest mniejsze niż w środowisku wiejskim.

Na pytanie dotyczące, tego czy można grać w piłkę na ulicy (tab.11) 22% udzieliło zaskakującej odpowiedzi, że można, gdy nie jeżdżą po niej samochody, a 10% że można, gdy patrzą rodzice. Ta ostatnia odpowiedź, sugeruje, że takie zachowania mają miejsce w życiu codziennym i są akceptowane przez rodziców ankietowanych.

Wszyscy ankietowani (100%) wykazało się znajomością telefonów alarmowych, co jest bardzo dobrym wynikiem i potwierdza skuteczność nauczania w tym obszarze.

Uczniowie zapytani, jakich informacji powinni udzielić, powiadamiając dyspozytora pogotowia ratunkowego o wypadku, którego są świadkami odpowiedzieli (100%), że należy podać miejsce, gdzie się znajdują, 70% stwierdziło, że ważną informacją jest także to, ile jest osób poszkodowanych, natomiast na trzecim miejscu znalazła się odpowiedź, że należy podać, kto jest poszkodowany – tak stwierdziło 57% uczniów.

Tab. 12. Najważniejsze informacje, jakie w opinii uczniów szkoły podstawowej, należy podać podczas powiadamiania dyspozytora pogotowia ratunkowego, znajdując się na miejscu wypadku (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
gdzie się znajduję	100
kto jest poszkodowany	57
czy podjęte są czynności ratunkowe	4
jak się nazywam	39
ile jest osób poszkodowanych	70
jakich urazów doznali poszkodowani	22
z jakiego numeru dzwonię	0

W celu stwierdzenia, czy nauczanie o bezpieczeństwie wyrabia odpowiednio nawyki zapytano uczniów, czy byli świadkami zdarzenia, w którym należało pomóc poszkodowanemu i czy poradzili sobie w takiej sytuacji. 5 ankietowanych przyznało, że było w takiej sytuacji, 1 osoba, nie miała problemu z prawidłowym zachowaniem, potrafiła pomóc poszkodowanej osobie, pozostali respondenci (4 osoby) albo nie wiedzieli (lub byli niepewni), co zrobić, albo stres zupełnie ich sparaliżował.

Tab.13. Samoocena ankietowanych, dotycząca zachowania się w sytuacji kryzysowej

Odpowiedź	Liczba osób
tak, potrafiłem (am) w pełni pomóc poszkodowanemu	1
nie byłem(am) pewny(a) jak należy się zachować	2
nie wiedziałem(am) co zrobić	1
wiedziałem(am) co zrobić, ale strach mnie zupełnie sparaliżował	1

Uzyskane wyniki wskazują, że w trakcie nauczania, należy zwrócić większą uwagę na wyrabianie nawyków w zachowaniu, aby stres nie wpływał na działanie ratującego. Należy jednak wziąć pod uwagę, że wyniki te pochodzą od uczniów szkoły podstawowej, czyli osób w wieku 11–13 lat.

Analiza skuteczności nauczania o bezpieczeństwie w gimnazjum

Uczniowie gimnazjum to kolejna grupa poddana badaniom ankietowym. Wiek respondentów sugeruje, że korzystają oni często z portali społecznościowych, co sprzyja nawiązywaniu nowych znajomości.

Tab. 14. Częstotliwość rozmawiania/pisania z obcymi osobami przez internet

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
bardzo często	11
często	15
rzadko	56
nigdy	18

Otrzymane wyniki wskazują, że z różną częstotliwością, ale z osobami nieznanymi rozmawiało 82% badanych gimnazjalistów. Jest to obecnie bardzo częste zjawisko wśród młodzieży, przy czym 63% zadeklarowało, że nikt nigdy nie próbował nawiązać z nimi kontaktu wbrew ich woli, 37% że zdarza się to rzadko (tab.15) w związku z tym, można wysnuć wniosek, że w większości przypadków kontakty te są dobrowolne, inicjowane np. podczas gry on-line.

Tab. 15. Częstotliwość sytuacji podczas surfowania w internecie, w trakcie których ktoś wbrew woli ucznia próbował nawiązać z nim kontakt

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
bardzo często	0
często	0
rzadko	37
nigdy	63

Tab. 16. Spotkania uczniów gimnazjum z osobami poznanymi przez internet

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
tak, wiele razy	4
tak, kilka razy	7
tak, tylko raz	15
nigdy	74

Do bezpośredniego spotkania z osobą poznaną przez internet przyznało się 26% badanych, przy czym do wielokrotnego 4%, 74% nie podjęło takiego ryzyka.

Sprawdzono jakie informacje są skłonni przekazywać przez internet gimnazjaliści (tab.17).

Tab. 17. Podawanie informacji przez internet przez uczniów gimnazjum (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
adres e-mail	18
adres zamieszkania	4
numer telefonu	15
zdjęcie	33
żadne z powyższych	52

Ponad połowa ankietowanych zachowuje ostrożność i nie ujawnia swojego wizerunku, adresu zamieszkania czy adresu e-mail, 33% deklaruje, że umieszcza swoje zdjęcia w internecie, 18% podało swój adres e-mail, 15% numer telefonu. Łącząc to z poprzednimi danymi, rysuje się dość niepokojący obraz i nasuwa się wniosek, że zagadnienia związane z bezpieczeństwem w sieci powinny być częściej poruszane zarówno w szkole, jak i w domu.

Jednym z obszarów wiedzy poruszanych na lekcjach EDB są zagadnienia związane z udzielaniem pierwszej pomocy, w tym te dotyczące resuscytacji. Zapytano gimnazjalistów o to, ile oddechów i ile uciśnień klatki piersiowej trzeba wykonać podczas resuscytacji krążeniowo-oddechowej.

Tab. 18. Wiedza uczniów szkoły gimnazjalnej na temat tego, ile oddechów i ile uciśnień klatki piersiowej trzeba wykonać podczas resuscytacji krążeniowo-oddechowej

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
30 uciśnień / 2 oddechy	96
1 oddech / 5 uciśnień	0
40 uciśnień / 4 oddechy	0
2 oddechy / 20 uciśnień	4

Należy stwierdzić, że edukacja w tym zakresie jest niezwykle skuteczna – 96% udzieliło poprawnej odpowiedzi, niewątpliwie na taki wynik składają się również kampanie społeczne: spoty reklamowe, plakaty czy instrukcje znajdujące się w miejscach publicznych.

Następne pytanie dotyczyło tego, czym jest wstrząs pourazowy (tab.19). Z udzielonych przez uczniów odpowiedzi wynika, że według 55% jest to reakcja organizmu na uraz. Natomiast 33% uznało, że jest to utrata przytomności, a 30% że jest to uderzenie po upadku. Kolejne pytanie odnosiło się do tego, w jakiej pozycji należy ułożyć chorego nieprzytomnego z zachowanym oddechem i krążeniem. Na tak postawione pytanie 67% uczniów gimnazjum odpowiedziało prawidłowo, a mianowicie, że w pozycji bezpiecznej, 33% wybrało inną odpowiedź.

Tab. 19. Wiedza uczniów szkoły gimnazjalnej na temat tego, czym jest wstrząs pourazowy (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
reakcja organizmu na uraz	55
uderzenie po upadku	30
utrata przytomności	33

Tab. 20. Wiedza uczniów szkoły gimnazjalnej na temat tego, w jakiej pozycji należy ułożyć chorego nieprzytomnego z zachowanym oddechem i krążeniem

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
na wznak	7
przeciwwstrząsowej	7
czterokończynowej	19
bezpiecznej	67

Podobnie jak uczniom szkoły podstawowej, zadano gimnazjalistom pytanie, czy znajdowali się kiedykolwiek w sytuacji, w której należało udzielić pomocy osobie poszkodowanej. 9 osób potwierdziło, iż ma takie doświadczenia.

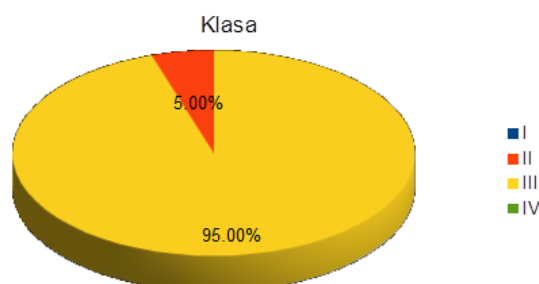
Tab. 21. Samoocena ankietowanych, dotycząca zachowania się w sytuacji kryzysowej

Odpowiedź	Liczba osób
tak, potrafiłem (am) w pełni pomóc poszkodowanemu	3
nie byłem(am) pewny(a) jak należy się zachować	2
nie wiedziałem(am) co zrobić	1
wiedziałem(am) co zrobić, ale strach mnie zupełnie sparaliżował	3

3 osoby potwierdziły, że potrafiły w pełni pomóc osobie poszkodowanej. Nie ma tu znaczącego postępu, dotyczącego wzrostu umiejętności zachowania się w sytuacji kryzysowej. Należałoby poszerzyć badania o analizę konkretnych przypadków, strukturę płci i wieku.

Analiza skuteczności nauczania o bezpieczeństwie w szkołach ponadgimnazjalnych

Szkoły ponadgimnazjalne to szkoły zasadnicze, technika i licea. Badani byli w 80% uczniami liceów, po 10% stanowili uczniowie szkół zasadniczych i techników.

Rys. 2. Klasa, do której uczęszczają uczniowie szkoły średniej

95% ankietowanych to uczniowie klasy 3, czyli ci, którzy zakończyli już naukę przedmiotu EDB. Wszyscy respondenci potwierdzili, że zagadnienia związane z bezpieczeństwem poruszane są w szkołach, przy czym, 81 % wskazało, że szczególnie nacisk kładziony jest na przygotowanie do działań ratowniczych w sytuacji zagrożenia, 52% zwróciło uwagę na szkolenia z zakresu pierwszej pomocy.

Tab. 22. Zagadnienia poruszane w szkole (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
Zagadnienia dotyczące samoobrony i ochrony cywilnej lub/i znajomości struktury obronności państwa	19
przygotowanie do działania ratowniczego lub/i przygotowanie do sytuacji zagrożenia	81
nabycie umiejętności udzielania pierwszej pomocy lub/i opanowanie zasad pierwszej pomocy	52

Ponadto 76% odpowiedziało, że wiedza taka była im przekazywana w szkole gimnazjalnej, a 38% spotkało się z elementami edukacji z zakresu

bezpieczeństwa w szkole podstawowej. W związku z powyższym wśród badanych nie było uczniów, którzy podczas swojej edukacji szkolnej nie spotkali się z zagadnieniami dotyczącymi bezpieczeństwa.

Odnosząc się do obowiązującej podstawy programowej, zadano uczniom pytania dotyczące ich zachowań podczas surfowania po internecie (tab. 23–26), z zakresu pierwszej pomocy (tab. 27–31) oraz umiejętności zachowania się w sytuacjach kryzysowych (tab. 32–35).

Tab. 23. Struktura badanych ze względu na to, czy często zdarza im się rozmawiać/pisać z obcymi przez internet

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
bardzo często	14
często	14
rzadko	62
nigdy	10

Tab. 24. Struktura badanych ze względu na to, czy zdarza im się, będąc na czacie w internecie, że ktoś wbrew ich woli próbuje nawiązać z nimi kontakt

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
bardzo często	0
często	19
rzadko	62
nigdy	19

Tab. 25. Struktura badanych ze względu na to, czy zdarzyło im się spotkać z osobą poznaną przez internet

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
tak, wiele razy	15
tak, kilka razy	19
tak, tylko raz	33
nigdy	33

Tab. 26. Struktura badanych ze względu na to, jakie prywatne informacje podawali przez internet (wykluczając dane podawane w trakcie zakupów)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
adres e-mail	48
adres zamieszkania	5
numer telefonu	57
zdjęcie	62
żadne z powyższych	14

Z uzyskanych danych wynika, że 90% badanej młodzieży rozmawiało, bądź pisało przez internet z osobami obcymi, przy czym częstotliwość takich kontaktów jest różna – 62% zadeklarowało, że robi to rzadko, 14% często lub bardzo często. Przy tym pytaniu nie określono, po czyjej stronie leżała inicjatywa takiej rozmowy, należy założyć, że mogła ona również leżeć po stronie respondentów. 19% uczniów stwierdziło, że nigdy nie znalazło się w sytuacji, w której ktoś usilnie, wbrew ich woli, próbował nawiązać z nimi kontakt, zatem 81% w takiej sytuacji się znalazło, co jest wielkością niepokojącą. 19% określiło, że zdarza się to często, 62% że rzadko. 67% ankietowanych spotkało się z osobami poznanymi przez internet, a 15% zadeklarowało, że uczyniło to wielokrotnie. Jak wynika z ankiety, tylko 14% nie podaje żadnych informacji przez internet. Pozostali podają różne informacje na swój temat: 62% – zdjęcie, 57% – numer telefonu, 48% – adres email, 5% – adres zamieszkania.

Uzyskane dane wskazują, że młodzież czuje się swobodnie w kontaktach z obcymi osobami poznanymi przez internet, w związku z tym należy położyć większy nacisk w trakcie nauczania na zachowanie większej ostrożności.

Kolejna grupa pytań związana była z działaniami podejmowanymi w ramach pierwszej pomocy przedmedycznej (tab. 27–33).

Tab. 27. Wiedza uczniów szkoły średniej na temat tego, jak należy sprawdzić stan przytomności poszkodowanego (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
obserwując czy się nie rusza	19
podchodząc blisko, głośno pytając czy słyszy, potrącając za rękę	86
obserwując czy otwiera oczy	10
sprawdzając czy odpowie na pytanie	14

Tab. 28. Wiedza uczniów szkoły średniej na temat tego, jakie są ogniwa łańcucha przeżycia

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
wczesna reakcja, wczesna resuscytacja, wczesna defibrylacja, wczesna opieka medyczna	90
wczesna resuscytacja, wczesna reakcja, wczesna opieka medyczna, wczesna defibrylacja	5
wczesna defibrylacja, wczesna opieka medyczna, wczesna reakcja, wczesna resuscytacja	0
wczesna opieka medyczna, wczesna reakcja, wczesna resuscytacja, wczesna defibrylacja	5

Tab. 29. Wiedza uczniów szkoły średniej na temat tego, kiedy należy rozpocząć resuscytację krążeniowo-oddechową (RKO) u nieprzytomnego człowieka

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
gdy przestanie oddychać	81
gdy nie wyczuwamy tętna na tętnicy promieniowej	0
gdy nie oddycha i po stwierdzeniu braku tętna na tętnicy szyjnej	14
gdy oddech jest już słaby, niewydolny	5

Tab. 30. Wiedza uczniów szkoły średniej na temat tego, ile oddechów i ile uciśnieć klatki piersiowej trzeba wykonać podczas resuscytacji krążeniowo-oddechowej

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
30 uciśnieć / 2 oddechy	100
1 oddech / 5 uciśnieć	0
40 uciśnieć / 4 oddechy	0
2 oddechy / 20 uciśnieć	0

Tab. 31. Wiedza uczniów szkoły średniej na temat tego, jaka powinna być prawidłowa częstotliwość ucisków klatki piersiowej wykonywanych podczas 1 minuty

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
60–80 ucisków / minutę	48
100–120 ucisków / minutę	52
130–150 ucisków / minutę	0
powyżej 150 ucisków / minutę	0

Na pytanie dotyczące metod sprawdzania stanu przytomności poszkodowanego, 86% ankietowanych udzieliło prawidłowej odpowiedzi, że należy to uczynić podchodząc blisko, głośno pytając, czy słyszy, potrącając za rękę. Następne pytanie miało na celu weryfikację wiedzy uczniów szkoły średniej na temat tego, jakie są ogniwa łańcucha przeżycia. Jak wskazują dane, 90% uczniów wiedziało, czym jest łańcuch przeżycia i wskazało prawidłową kolejność, czyli: wczesna reakcja, wczesna resuscytacja, wczesna defibrylacja, wczesna opieka medyczna. Zapytano również o to, kiedy należy rozpocząć resuscytację krążeniowo-oddechową (RKO) u nieprzytomnego człowieka. Na to pytanie 81% ankietowanych odpowiedziało, że należy to zrobić, gdy człowiek przestanie oddychać. Z kolei według 14% – gdy nie oddycha i po stwierdzeniu braku tętna na tętnicy szyjnej. Ponieważ ocena obecności tętna na tętnicy szyjnej może sprawiać trudności, użycie tej metody – jako uzupełniającej – jest zarezerwowane wyłącznie dla osób z wykształceniem medycznym.

52% badanych, podało prawidłową odpowiedź dotyczącą ilości ucisków klatki piersiowej (100–120/min) ale 48% podało wartość zaniżoną (60–80/min).

Tab. 32. Wiedza uczniów szkoły średniej na temat tego, czym jest wstrząs pourazowy

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
reakcja organizmu na uraz	100
uderzenie po upadku	0
utrata przytomności	0

Tab. 33. Najważniejsze informacje, jakie w opinii uczniów szkoły średniej należy podać podczas powiadamiania dyspozytora pogotowia ratunkowego, znajdując się na miejscu wypadku (pytanie wielokrotnego wyboru)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
gdzie się znajduję	100
kto jest poszkodowany	2
czy podjęte są czynności ratunkowe	25
jak się nazywam	10
ile jest osób poszkodowanych	95
jakich urazów doznali poszkodowani	60
z jakiego numeru dzwonię	0

Tab. 34. Wiedza uczniów szkoły średniej na temat tego, do kogo należy obowiązek prawny udzielenia pierwszej pomocy na miejscu zdarzenia (wypadku)

Odpowiedź	Liczba odpowiedzi [%]
do osób posiadających odpowiednie przeszkolenie	0
do wykwalifikowanych służb ratowniczych	5
do każdego świadka takiego zdarzenia	95

Uczniowie szkoły średniej nie mieli już problemu z określeniem, w jakiej sytuacji może pojawić się wstrząs pourazowy – 100% ankietowanych udzieliło prawidłowej odpowiedzi – oraz zdawali sobie sprawę, że pomocy poszkodowanemu ma obowiązek udzielić każdy świadek takiego zdarzenia. Uczniowie wiedzą również, jakie najważniejsze informacje należy przekazać dyspozytorowi pogotowia, powiadamiając go o wypadku, chociaż pojawiają się rozbieżności dotyczące szczegółów. Należy jednak pamiętać, iż dyspozytorzy doskonale wiedzą, jakie pytania zadać, aby uzyskać niezbędne informacje.

W celu sprawdzenia, czy uczniowie potrafią zastosować posiadaną wiedzę w działaniach praktycznych, zapytano, czy ankietowani znaleźli się w sytuacji, w której musieli udzielić pierwszej pomocy. 4 osoby potwierdziły takie zdarzenie z ich udziałem, przy czym 2 z nich oceniły, że nie były pewne, jak się zachować, a 2 pomimo wiedzy sparaliżował strach.

Tab. 35. Struktura badanych uczniów szkoły średniej ze względu na to, czy będąc w sytuacji kryzysowej potrafili pomóc poszkodowanej osobie

Odpowiedź	Liczba
tak, potrafiłem (am) w pełni pomóc poszkodowanemu	0
nie byłem(am) pewny(a) jak należy się zachować	2
nie wiedziałem(am) co zrobić	0
wiedziałem(am) co zrobić, ale strach mnie zupełnie sparaliżował	2

Podsumowanie

Celem nauczania o bezpieczeństwie jest nie tylko przekazanie wiedzy teoretycznej, ale także wykształcenie nawyków pozwalających na odpowiednie zachowanie w sytuacjach kryzysowych, które wywołują duży stres wśród uczestników i świadków zdarzenia.

Przeprowadzone badania pozwoliły na weryfikację wiedzy uczniów z zakresu bezpieczeństwa i pozwalają stwierdzić, że uczniowie nie mają problemu z przyswojeniem teoretycznej wiedzy na ten temat. Wiedza uczniów jest zgodna z podstawą programową na danym poziomie nauczania. Z przeprowadzonych badań wynika jednak, iż mimo poznanej teorii z zakresu bezpieczeństwa, większość uczniów ma problem z wykorzystaniem jej w praktyce, gdy rzeczywiście zaistnieje sytuacja zagrożenia czyjeś życie lub zdrowie. Należy wprowadzić więcej ćwiczeń praktycznych, symulacji działań z osobami poszkodowanymi, aby niewątpliwie towarzyszący takim sytuacjom stres, nie wpływał na szybkość podejmowanych decyzji i skuteczność udzielanej pomocy.

Obszarem, na który należy zwrócić większą uwagę, zarówno ze strony szkoły, jak i rodziców, jest bezpieczeństwo w internecie. Im starsi byli ankietowani, tym ich poczucie bezpieczeństwa było większe i w związku z tym rósł również poziom podejmowanego ryzyka. Kontakty z przypadkowymi osobami były częstsze, również te przenoszone do świata realnego. Oczywiście nie należy budować wśród młodzieży poczucia zagrożenia, ale sugerować zachowanie ostrożności i pokazywać możliwe zagrożenia, z jakimi mogą się zetknąć.

Niebezpieczeństwo i zagrożenie są nieustannym towarzyszem życia ludzi, bez względu na wiek. We współczesnym świecie, obfitującym w wiele potencjalnych możliwości wypadkowych, istotnym aspektem staje się więc upowszechnianie wiedzy na temat bezpieczeństwa i taką rolę pełni szkoła, ale także prasa, telewizja czy tak chętnie odwiedzane przez młodzież portale spo-

łecznościowe. Analizując uzyskane wyniki, można wysnuć wniosek, że wprowadzony do szkół w 2009 r. przedmiot EDB, spełnia nakładane na niego cele.

Literatura

- [1] Kołodziejczyk K., Człowiek – centrum rozważań o bezpieczeństwie, [w:] *Przedsiębiorczość i Zarządzanie – zarządzanie bezpieczeństwem narodowym*, t. 10, z. 3, Łódź 2009, s. 121–132.
- [2] Kruszko K., *Pedagogiczne aspekty bezpieczeństwa dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Lublin WUMCS, 2010, s.11.
- [3] Guz S., Andrzejewska J.(red), *Edukacja wobec zagrożeń rozwoju i bezpieczeństwa dzieci*, red., WUMCS, Lublin 2008, s. 7.
- [4] Furmanek W., *Edukacja wobec problemów bezpieczeństwa człowieka*, [w:] W. Kojs, E. Rostańska, K. Wójcik, *Edukacja i bezpieczeństwo w dobie globalizacji*, Dąbrowa Górnicza 2016, s. 37.
- [5] Klimek K., *Aksjologiczne i teleologiczne aspekty „edukacji dla bezpieczeństwa” w szkole*, [w:] *Studia Dydaktyczne* 26, 2014.
- [6] <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/podstawa-programowa-przedmiotu-edukacja-dla-bezpieczenstwa> (data dostępu 1.06.2018).
- [7] M. Rybakowski, *Edukacja dla bezpieczeństwa – nowe wyzwania i potrzeby*, [w:] M. Rybakowski (red.), *Edukacja. Praca. Bezpieczeństwo*, Oficyna Wyd. Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2009, s. 11.